

ПАНДЕМИЯ ШАРОИТИДА КИЧИК ТАДБИРКОРЛИК СОҲАСИНИНГ РИВОЖЛАНИШИ ВА УНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ

Абдувоҳидов Абдумалик Маҳкамovich,
Тошкент давлат иқтисодиёт университети
Сафаева Сайёра Рихсибаевна,
Тошкент давлат иқтисодиёт университети

Аннотация. Мақолада пандемия шароитида кичик бизнес соҳасининг ривожланиш тенденциялари ва унинг ўзига хос хусусиятлари кўриб чиқилган. Бунда асосий эътибор кичик бизнесни ривожланишида пандемиянинг таъсирини камайтириш омилига эътибор қаратилган.

Калит сўзлар: кичик бизнес, ривожланиш, тенденция, хусусият.

Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантиришнинг Ҳаракатлар стратегиясидаги энг муҳим устувор йўналишлардан бири – кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик фаолиятини ҳар томонлама ривожлантириш, унга кенг иқтисодий эркинликлар бериш билан тавсифланади. Бу соҳадаги субъектларга мустақиллик бериш уларда ўз фаолиятининг якуний натижалари учун жавобгарлик ҳиссини янада оширади, миллий иқтисодиётдаги улушини муттасил ошиб боришига замин ҳозирлайди.

Пандемия шароитида кичик тадбиркорлик нафақат миллий иқтисодиётнинг ўсиш суръатларини таъминлашда, балки мамлакатимиз учун ниҳоятда муҳим бўлган аҳоли бандлиги ва даромадларини ошириш масалаларини ижобий ҳал этишда ҳам муҳим ўринни эгалламоқда. Бунга асосан миллий иқтисодиётнинг мазкур сектори учун яратилаётган қулайлик, имтиёз ва кредитлар тизимини шакллантириш масалаларига жиддий эътибор берилаётганлиги сабабли эришилмоқда.

Республикамиз иқтисодиётида аҳамияти тобора ошиб бораётган кичик тадбиркорлик субъектлари хўжалик юритишнинг шахсий манфаатдорлик, ташаббускорлик ва мулкӣ жавобгарлик тамойилларига таяниб, мулкчиликнинг турли шакллари тенг ҳуқуқлилик ва соғлом рақобат асосида ривожланиб боришига асосланади. Ўз мулкига, етиштирган маҳсулотига соҳиблик ҳиссига, ихтиёридаги мол-мулк, молиявий ва моддий ресурсларни мустақил тасарруф этишига кўра, бозор иқтисодиёти тамойилларига тўла мос тушади. Унинг мамлакатда бандлик муаммосини ҳал этиш, мўл-кўлчиликни таъминлаш ҳамда миллий иқтисодиётнинг рақобатбардошлигини ва самарадорлигини оширишдаги имкониятлари эса жуда каттадир.

Юқоридагиларни инобатга олиб, пандемия шароитида Ўзбекистонда ушбу соҳанинг барқарор ривожлантиришга алоҳида эътибор берилмоқда. Бунда кичик тадбиркорликнинг ўзига хос хусусиятлари қуйидагилар билан узвий боғлиқ:

дастлабки сармояси нисбатан кичикроқ ҳажмда эканлиги;

бозордаги талабга тез мослаша бориб, сифатли маҳсулот ишлаб чиқариш қобилияти;

нисбатан қисқа муддатларда аҳоли эҳтиёжи учун зарур бўлган товар ва хизматларга бўлган талабни қондира олиши;

тез орада янги ишчи ўринлари барпо этиш ҳамда бандлик муаммосини ҳал этишга кўмаклашиш имконияти ва х.к.лар.

Кейинги йилларда мамлакатимизда кичик тадбиркорлик соҳасини ривожлантириш борасида бир қатор ишлар амалга оширилди: улгуржи ва чакана савдо тизими ислоҳ қилинди; кичик тадбиркорлик корхоналарига инфратузилма бўлинмалари томонидан хизмат кўрсатишнинг самарали тизими яратилмоқда; кичик тадбиркорлик субъектларининг қонуний ҳуқуқлари ва манфаатларини муҳофаза қилиш ҳамда тадбиркорлик эркинлигини кафолатлаш тизими шаклланимоқда; тадбиркорларни Давлат рўйхатига олиш ва ҳисобга қўйишнинг енгиллаштирилган ва хабардор қилиш тартиби жорий этилди; биржа савдолари орқали тадбиркорларнинг моддий-техник ресурсларини эркин сотиб олишига қулай шарт-шароит яратилди; маҳсулот ишлаб чиқарувчи корхоналарнинг маҳсулотларини мажбурий стандартлаштириш ва сертификатлаш жараёни соддалаштирилди; солиқ юкини пасайтириш ва соддалаштириш чоралари кўрилди; статистика ва солиқ ҳисоботининг қисқартирилган шакли киритилди; кичик тадбиркорлик субъектларининг ташқи иқтисодий фаолияти эркинлаштирилди; иш бошловчи тадбиркорлар учун дастлабки сармояни шакллантириш ва бошқа шакллардаги янги молиявий қўллаб-қувватлаш тизими жорий этилди ва бошқалар.

Демак, кичик тадбиркорлик корхоналари миллий иқтисодиётда ҳўжалик юритишнинг мутлақо янги шакли эмас. Улар дастлаб давлат корхоналари шаклида Ҳамдўстликдаги барча давлатлар иқтисодиётида мавжуд бўлган, аммо, бу даврларда уларнинг фаолиятига етарлича эътибор берилмаган.

Статистик маълумотларга кўра, кичик бизнесни қўллаб-қувватлаш ҳамда тадбиркорларнинг ҳуқуқлари ва манфаатларини ҳимоялаш борасида амалга оширилган ишлар натижасида миллий иқтисодиётнинг бу соҳаси тобора мустаҳкамланиб, унинг республикаимиз иқтисодиётидаги ўрни, иш билан таъминлаш ва маҳсулот ишлаб чиқаришдаги салмоғи йилдан-йилга ошиб бормоқда.

2021 йил 1 январь ҳолатига ялпи ички маҳсулот(ЯИМ)да кичик тадбиркорликнинг ҳиссаси 55,7 фоизга етди. Кичик бизнеснинг иқтисодиёт тармоқлари бўйича маҳсулот ишлаб чиқаришдаги ҳиссаси саноатда 24,3 фоизни, қишлоқ ҳўжалигида 97,1 фоизни, савдо ва умумий овқатланишда 86,2 фоизни, ташиш ва сақлашда 50,7 фоизни, бошқа хизматларда 33,3 фоизни ташкил этди.

Пандемия шароитида ҳам кичик тадбиркорликнинг ташқи иқтисодий фаолияти аста-секин кенгайиб бормоқда. Унинг умумий экспорт ҳажмидаги улуши 2021 йилнинг 1 январь ҳолатига кўра 20,5 фоизни ташкил этиб, бу кўрсаткич 2010 йилга нисбатан 6,8 фоизга ошган. Уларнинг асосий экспорт маҳсулотларини – қишлоқ хўжалиги, тўқимачилик, ишлов берувчи, электротехник ишлаб чиқариш маҳсулотлари, ҳалқ амалий санъати буюмлари ташкил этмоқда.

Пандемия шароитида ҳам ҳукумат тадбиркорлик субъектларининг ташқи иқтисодий фаолиятини кенгайтириш учун шарт-шароит яратмоқда. Улар технологик асбоб-ускуналарни олиб киришда импорт божларини тўлашдан озод этилган. Бу, ўз навбатида, жаҳон бозорида рақобатбардош маҳсулотларни ишлаб чиқариш ва экспортга сотиш имконини беради.

Пандемия шароитида республикада кичик бизнес фаолиятини ташкил этиш янада жадаллашувига, бу соҳанинг ривожланишига бир қатор муаммолар ҳам мавжудлигини кўрсатмоқда. Улар асосан қуйидагиларда намоён бўлмоқда:

биринчидан, пандемия шароитида кичик корхоналар сустривожланмоқда. Жами кичик бизнес корхоналари сонига уларнинг улуши 10,7 фоизни, микрофирмалар улуши эса 78,3 фоизни ташкил этади;

иккинчидан, кичик бизнеснинг тармоқ таркибида номуносиблик кўзга ташланади. Кичик бизнес корхоналари асосан қишлоқ хўжалигида (43 фоиз), савдо ва умумий овқатланиш (25,6 фоиз) тизимларида кўпроқ. Саноат, қурилиш ва хизмат кўрсатиш соҳаларида улар нисбатан сустривожланмоқда. Бу, ўз навбатида, кичик бизнеснинг истеъмол бозорларини нисбатан қисқа муддатларда маҳсулотлар билан тўлдириш имкониятини чегаралайди;

учинчидан, кичик тадбиркорлик фаолияти республика ҳудудлари бўйича ҳар хил ривожланмоқда. Бундай корхоналар Тошкент шаҳри (10,6 фоиз), Самарқанд (10,3 фоиз) ва Андижон (9,5 фоиз) вилоятларида кўпроқ ташкил этилган;

тўртинчидан, кичик тадбиркорликнинг маҳсулот экспорт қилиш жараёнидаги иштироки талаб даражасида эмас.

Кичик тадбиркорлик соҳасини ривожлантириш жараёнидаги ушбу муаммоларни самарали ҳал этиш учун республика ҳукуматининг ушбу соҳани қўллаб-қувватлашга қаратилган стратегик дастурларни тузиш ва амалга ошириш зарур. Бундай концепция асосида номуносибликларни бартараф этишга, ҳудудларнинг иқтисодий салоҳиятидан самаралироқ фойдаланишга имкон берувчи тузилмавий ўзгаришлар ётмоғи лозим.

Кичик бизнесни ривожлантириш концепциясида асосий эътибор биринчи навбатда фаолият кўрсатаётган иқтисодий салоҳиятга эга кичик тадбиркорлик субъектларини қўллаб-қувватлаш, тармоқ ва ҳудуд учун зарур, аммо, паст рентабелли соҳалар ривожини учун қулай имкониятлар

яратиш, республиканинг ижтимоий-иқтисодий сиёсати йўналишлари ва мақсадларига мос фаолият юритаётган хўжалик тузилмаларини рағбатлантириш, ҳудудий аҳамиятга эга маҳсулот ишлаб чиқарувчи кичик корхоналарга солиқ имтиёзлари белгилаш, лизинг хизмати ва инвестицион хатарларни суғурталаш тизимини кенгайтириш ва молиявий имкониятлари чекланган кичик тадбиркорлик корхоналарининг банк кредитларидан фойдаланишига йўл очувчи шароитларни яратишга қаратилмоғи керак.

Пандемия шароитида ҳамда иқтисодий ислохотларнинг янги босқичида хўжалик юритиш механизми самарадорлигини оширишга дахлдор қўшимча имкониятларини қидириб топиш ҳамда Ўзбекистон жаҳон ҳамжамиятига кириб боришига замин бўладиган шароитларни яратиш вазифалари янада муҳим аҳамият касб этмоқда. Бунда табиийки, миллий иқтисодий соғломлаштириш алоҳида ўрин тутди. Миллий иқтисодий соғломлаштиришнинг Ўзбекистон учун маъқул бўлган усуллари эса биринчи навбатда тадбиркорлик фаолиятини ривожлантириш заруриятига бориб тақалади.

Хулоса қилиб айтганда, республикада ва унинг ҳудудларида кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик фаолиятини ҳар томонлама қўллаб-қувватлаб, уларнинг экспортбоп, рақобатлаша оладиган, сифатли товар ва хизматларини ишлаб чиқаришни изчил йўлга қўя оладиган мустақам иқтисодий соҳага айланишини таъминлашга ҳаракат қилишимиз лозим.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги ПФ--4947-сонли фармони. 1-илова. // Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик ҳужжатлари тўплами, 2017 йил, 6-сон, 70-модда. / www.lex.uz.

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 20 ноябрдаги “Мамлакатда бизнес муҳитини янада яхшилаш ва тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-4525-сонли қарори / www.lex.uz.

3. Ўзбекистонда кичик тадбиркорлик. Статистик тўплам. – Т., Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси. 2020. 18–50 б.